नेपाली महिलाहरूको जीवनी, आत्मकथा, संस्मरण र परिचय लेखनसम्बन्धी

पुस्तक–सूची

मञ्जु थापा
अस्मिता महिला प्रकाशन गृह
काठमाडौं, नेपाल
इमेल : manju_thapa@hotmail.com

महिलाहरूलाई विस्मृतिको गर्भमा अलप हुन नदिनका लागि उनीहरूको जीवनकथा लेखिनुपर्छ । मानिसका यथार्थ जीवन कथाहरूले अन्य मानिसलाई जीवनको सत्य पहिल्याउन, त्यो समयको समाज बुझ्न, संघर्षशील कुराहरूबाट दुःखमा धैर्य लिन र अगाडि बढ्न प्रेरणा दिन्छन् । व्यक्तिहरूको जीवनी (बायोग्राफी) वा आत्मकथा (अटोबायोग्राफी) लेखिने कारण पनि यहि नै हो । तर नेपाली साहित्य र इतिहास लेखनमा महिलाहरूको जीवनी वा आत्मकथा लेखनको परम्परा अत्यन्त कमजोर छ । महिलाहरूको काम र जीवनलाई महत्व दिएर समयमा अभिलेखीकरण नगरेका कारण उनीहरूको इतिहास नै अधुरो अपुरो हुन पुगेको छ । अहिलेसम्म कति नेपाली महिलाको जीवनी र आत्मकथा लेखिएको छ भन्ने सन्दर्भमा अलग्गै अध्ययन नभएको हुनाले यकिन तथ्याङ्क पाउन सकिदैन तापनि ***जीवन संघर्षका पलहरू*** किताब लेख्ने सन्दर्भमा मैले उपलब्ध भएसम्मका त्यस्ता कृतिहरूको सन्दर्भसूची बनाउन प्रयास गरेकी थिएँ । र, यी सूची पुस्तकमा प्रकाशित भएभन्दा केही परिमार्जन गरिएको छ । यो संकलनबाट पुस्तकहरूको संख्या साह्रै थोरै रहेको प्रस्ट देखिन्छ ।

यो सूची तयार गर्न मैले आफ्नो निजी संकलन, अस्मिता महिला प्रकाशन गृहको स्रोत केन्द्र, साहित्यकार भद्रकुमारी घलेको संकलन, साहित्यकार लीला लुइँटेलको निजी संकलन र साहित्यकार भिक्टर प्रधानले लेख्नुभएको तथा नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानबाट २०४४ सालमा प्रकाशित *नेपाली जीवनी र आत्मकथाको सैद्धान्तिक तथा ऐतिहासिक विवेचना* नामक किताबमा उल्लिखित सन्दर्भ सामग्रीहरूलाई आधार बनाएकी छु । यस सूचीलाई सकेसम्म त्रुटिरहित बनाउन प्रयास गरिएको छ । यो सूचीले नेपाली महिलाहरूको जीवनी, आत्मकथा, संस्मरण र परिचय लेखनसम्बन्धी थप अध्ययन गर्न चाहने जिज्ञासु र अनुसन्धाताहरू सबैलाई सहयोग पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ ।

पुस्तकहरु

अधिकारी, अच्युतरमण, सं. । २०५४ । *लक्ष्मीदेवी राजभण्डारी मूल्यांकन र विश्लेषण*। काठमाडौं : उन्नयन प्रकाशन ।
अधिकारी, भरत । सन् २००८ । *नोबेल शान्ति पुरस्कार २००५ का लागि मनोनीत नेपाली महिलाहरू : एक शब्दचित्र*। नयाँ दिल्ली : संगत ।
आत्रेय चूँडाल, अलका । २०६३ । बाल्यकालसँग लोभिँदै बाल्यकालमा । काठमाडौं : रुद्रप्रसाद चूँडाल ।
उदासी, श्रीराम । २०६२ । *समाजसेवी सगुन शाह : जीवनी र व्यक्तित्व*। काठमाडौं : देउराली क्लब ।
उपाध्याय, डा. केशब, सं. । २०५५ । *दीक्षित परिवारका तीन गृहिणी*। ललितपुर : जगदम्बा प्रकाशन ।
उप्रेती, लक्ष्मी, सं. । २०५९ । *साहित्यकार देवकुमारी थापा व्यक्तित्व/कृतित्व*। विराटनगर : वनिता प्रकाशन ।
उप्रेती, लक्ष्मी र यादव भट्टराई, सं. । २०६२ । *सेवा र सिर्जनाका परिधिमा भद्रकुमारी घले*। विराटनगर : वनिता प्रकाशन ।
उप्रेती, लक्ष्मी, सं. । २०६३ । *मेरा जीवनका अनुभूति : धनमाया प्रसाईं*। विराटनगर : वनिता प्रकाशन ।
कर्माचार्य, माधवलाल, सं. । २०४३ । *गीति कवियित्री "छिन्नलता" श्रीमती रमोलादेवी शाह*। काठमाडौं : छिन्नलता पुरस्कार गुठी ।
कृष्णकुमारी । २००६ । *एक अबलाको शोकमय जीवन*। काठमाडौं : लेखक स्वयं ।

कृष्णकुमारी । २०२४ । *शोकमय जीवनको बाँकी जीवन* । काठमाडौँ : लेखक स्वयं ।
कार्की, रूकु । २०६२ । *आफ्नै जीवन र अनुभूति* । ललितपुर : राजेश कार्की ।
क्षेत्री, श्लेष्मा । २०६७ । *मालश्री* (स्नेही साथी मालश्री काफ्लेको स्मृतिमा शोकाकुल अक्षरहरू) । काठमाडौँ : बालसाहित्य प्रतिष्ठान नेपाल ।
खतिवडा, पुण्यरश्मि । २०५७ । *मेरो परिचय* । काठमाडौँ : रचना प्रकाशन ।
गोमा । २०४४ । *नेपाल भारतका केही नारी प्रतिभा* । काठमाडौँ : भगिरथ काफ्ले ।
गोमा (संकलन/सम्पादन डा. गार्गी शर्मा) । २०६५ । *अन्तर्हृदयका ध्वनिहरू* । काठमाडौँ : वसन्तकुमार चौधरी ।
गौतम, भारती । २०६७ । *स्मृतिमा भीमू* । काठमाडौँ : कन्काई बुक्स डिस्ट्रिब्युटर्स ।
घले, बीना । २०६६ । *यात्रा* । काठमाडौँ : दिवाकर "नेपाली" ।
घले, भद्रकुमारी । २०६२ । *सिन्धुलीकी शेरनी भक्तकुमारी घले* । काठमाडौँ : भद्रकुमारी घले ।
घिमिरे, झमक । २०६७ । *जीवन काँडा कि फूल* । नेपाल : झमक घिमिरे साहित्यकला प्रतिष्ठान ।
घिमिरे, दुर्गा । २०६७ । *जेलको सम्झना* । रामेछाप : जगदीश घिमिरे प्रतिष्ठान ।
जेम्स, एफ. फिशर (अनु. अरविन्द रिमाल) । २०५७ । *ज्युँदा शहीदहरू* (रेवन्तकुमारी आचार्य र टंकप्रसाद आचार्यको संयुक्त जीवनकथा) । काठमाडौँ : टंकप्रसाद आचार्य स्मृति प्रतिष्ठान ।
तिमिल्सिना, मातृका र अन्य, सं. । सन् २००० । *योगमाया : सामाजिक आन्दोलनकी अग्रणी तथा कवि* । काठमाडौँ : नेपाल अध्ययन केन्द्र ।
थापा, सुशीला । २०६१ । *सृजना र सम्झना* । काठमाडौँ : चन्द्रमोहन थापा, दिपक थापा ।
दाहाल, थिरनाथ । २०५८ । *माधुरी भट्टराई : अध्ययन तथा विवेचना* । काठमाडौँ : नेपाली साहित्य मन्दिर ।
दीक्षित, कमल । २०४१ । *विद्यादेवी दीक्षित एउटा कथा* । ललितपुर : जगदम्बा प्रेस ।
देवकोटा, विद्या । २०६० । *विद्या पुकार* । काठमाडौँ : नेपाली साहित्य मन्दिर ।
न्यौपाने, योगमाया । २०५९ । *श्री सर्वार्थ योगवाँणी* (योगमायाको जीवनी समेत) । काठमाडौं : अस्मिता महिला प्रकाशन गृह ।
पन्त, रामप्रसाद, सं. । २०५९ । *पुष्पलता आचार्य व्यक्तित्व र कृतित्व* । काठमाडौँ : दायित्व वाङ्मय प्रतिष्ठान ।
प्रसाईं, इन्दिरा । २०६५ । *मेरी सासू* । काठमाडौँ : नइ प्रकाशन ।
प्रसाईं, नरेन्द्रराज । २०४३ । *चाँदनी शाह आफ्नै आकाश, आफ्नै परिवेश* । काठमाडौँ : श्री ५ को सरकार, सञ्चार मन्त्रालय, सूचना विभाग ।
प्रसाईं, नरेन्द्रराज, सं. । २०५० । *अरुणा लामा कथा र व्यथा* । विराटनगर : भूपालमान सिंह कार्की ।
प्रसाईं, नरेन्द्रराज/प्रसाईं, इन्दिरा । २०५२ । *भारती खरेल सृजना र समीक्षा* । काठमाडौँ : भारती खरेल प्रतिष्ठान ।
प्रसाईं, नरेन्द्रराज । २०५७ । *पारिजातको जीवनकथा* । काठमाडौँ : एकता प्रकाशन ।
प्रसाईं, नरेन्द्रराज । २०६१ । *कोइलीदेवीको जिन्दगानी* । काठमाडौँ : नइ प्रकाशन ।
प्रसाईं, नरेन्द्रराज । २०६३ । *नारीचुली* (नारीस्रष्टाहरूको जीवनी) । काठमाडौँ : नइ प्रकाशन ।
प्रसाईं, नरेन्द्रराज । २०६४ । *प्रथम नारीस्रष्टा ललितत्रिपुर सुन्दरी* । काठमाडौँ : नइ प्रकाशन ।
पहाडी, सत्य । २०६७ । *मृत्युञ्जयी यात्रा* (संस्मरण संग्रह) । काठमाडौँ : सहिद सिर्जना संरक्षण अभियान ।
पाठक, हिरण्यकुमारी । २०६० । *गोमा : संघर्षशील जीवनका पाटाहरू* । काठमाडौँ : नारी स्वावलम्बी समाज ।
पारिजात । २०४३ । *धूपी, सल्ला र लाली गुराँसको फेदमा* । काठमाडौँ : साहित्य सन्ध्या परिवार ।
पारिजात । २०४५ । *एउटा चित्रमय शुरुवात्* । काठमाडौँ : प्रतिभा प्रकाशन ।
पारिजात । २०५० । *अध्ययन र संघर्ष* । काठमाडौँ : पारिजात स्मृति केन्द्र ।
पोखरेल, रमा । २०६१ । *अतीतको स्वर्गबाट* । काठमाडौँ : रमा पोखरेल ।
पोखरेल, शान्ता । २०५२ । *जीवनका डोबहरू* । काठमाडौँ : नेपाल नारी साहित्य सेवा केन्द्र ।
पोखरेल, सीतादेवी (सीताजी) । २०६७ । *म हिँडेको बाटो* । काठमाडौँ : पैरवी बुक हाउस ।
पौडेल, कविता । २०५९ । *काँडेघारीको यात्रा* । काठमाडौँ : पसिना प्रकाशन ।
भुजेल, उमा । २०६४ । *बन्द पर्खालदेखि खुला आकाशसम्म* (ऐतिहासिक गोरखा जेलब्रेक) । काठमाडौँ : जनदिशा प्रकाशन ।
मल्ल, चन्द्रकान्ता । २०३६ । *चन्द्रकान्ता मल्लको आत्मकथा* । काठमाडौँ : स्वयं ।
मल्ल, मैया, सं. । २०६० । *चन्द्रकान्ता मल्ल* (स्मृतिका गुच्छाहरू) । काठमाडौँ : भुषण मल्ल ।
मानवी, शान्ता । २०६३ । *मानवीका रचनाहरू* (केही संस्मरण समेत) । काठमाडौँ : नवयुग प्रकाशन ।
राई, तारा । २०६७ । *छापामार युवतीको डायरी* । काठमाडौँ : रत्न पुस्तक भण्डार ।
राई (श्रेष्ठ), निलिमा, सं. । २०५८ । *सरस्वती राई : जीवनयात्रा र आफन्तका आँखामा* । स्थान उल्लेख नभएको : निलिमा राई (श्रेष्ठ) ।

राज, प्रकाश ए. । २०६१ । *कोतपर्वकी महारानी राज्यलक्ष्मी* । काठमाडौँ : नविन पब्लिकेशन ।
रिसाल, सुशीला भैरव । २०६६ । *सुशीला भैरव* । काठमाडौँ : सुषमा सापकोटा, सुषम खतिवडा र भास्वत रिसाल ।
रेग्मी शिवाकोटी, सन्ध्या । २०६६ । *आमाको अविस्मरणीय अतीतहरू र म* (सत्यकथा) । काठमाडौँ : अद्वितीया शिवाकोटी ("सानी")
शर्मा, रुद्रनाथ । २०५९ । *वरिष्ठ समाजसेवी मेची आमा दिलकुमारी श्रेष्ठ* । काठमाडौँ : आनन्दप्रसाद श्रेष्ठ, सूर्यकुमारी श्रेष्ठ ।
शर्मा, बुलु । २०६० । *छुटेका पाइला* (आत्मकथा) । काठमाडौँ : नइ प्रकाशन ।
शाक्य, रत्नसुन्दर । २०४९ । *अनागारिका धम्मावती* । काठमाडौँ : धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी ।
श्रेष्ठ, साबी । २०६६ । *नियाल्दै समय र जिन्दगी* । पोखरा : नेपाल, युवा प्रकाशन ।
श्रेष्ठ, सुशीला । २०६० । *सहाना प्रधान : स्मृतिका आँखिभ्यालबाट* । काठमाडौँ : स्वप्नवाटिका प्रकाशन ।
श्रेष्ठ, शान्ता । २०५० । *तेत्तीस पुतली* । काठमाडौँ : तेत्तीस पुतली प्रकाशन ।
श्रेष्ठ, शान्ता । २०५२ । *खाली हात* । काठमाडौँ : आनन्दमोहन स्मृति गुठी ।
श्रेष्ठ, शान्ता । २०५८ । *संघर्षभित्रका अनौठा पाइला* । बनेपा : जनमत प्रकाशन ।
श्रेष्ठ, शान्ता । २०६३ । *अन्धकारभित्रको अन्धकार* । काठमाडौँ : अखिल नेपाल महिला संघ (क्रान्तिकारी) ।
श्रेष्ठ, शान्ता । २०६४ । *अन्धकारको गर्भभित्र* । काठमाडौँ : मनु हुमागाईं ।
सिंह, मंगलादेवी । २०५१ । *नारी संघर्षका पाईलाहरू* । काठमाडौँ : पी.एल. सिंह ।
सेन, सूब । २०४६ । *मेरी मुमा* (स्मृति काव्य) । काठमाडौँ : सुयश प्रतापकुमार ।

Coburn, Broughton. 1982. *Nepali Ama*. New York: Anchor Doubleday.
Mishra, Shanti. 1994. *Voice of Truth: The Challenges and Struggles of a Nepalese Woman*. New Delhi, India: Book Faith.
Nimri Aziz, Barbara. 2001. *Heir to a Silent Song: Two Rebel Women of Nepal*. Kathmandu, Nepal: Centre for Nepal and Asian Studies, Tribhuvan University.
Pokharel, Durga with Anthony Willett. 1996. *Shadow over Shangri-la: A Women's Quest for Freedom*. USA: Washington Brassey's.
Thapa, Archana, ed. 2010. *Telling a Tale*. Nepal: Akshar Creations Nepal.